

Dave Sinardet

**POLITIEK EN PERS IN DE BELGISCHE COMMUNAUTAIRE MAALSTROOM:
SAMENLEVEN ONDER EEN LEKKEND DAK**

*Uit: 'Quo Vadis Belgica ?' (in de reeks 'Ménage à trois'), Carl Devos (red.),
Academia Press, 2006, p. 237-249*

Voorspellingen doen, zeker op langere termijn en bij uitstek op het vlak van politieke evoluties is een zeer hachelijke zaak. Politiek is immers onderhevig aan onvoorspelbare gebeurtenissen die plots tot onverwachte wendingen kunnen leiden. Zo wist geen enkele politieke profeet in mei 1999 te vertellen dat een troep zieke kippen enkele weken later de verkiezingsuitslag mee zou bepalen. In het kader van een boek waarvan de centrale vraag luidt waar België in 2030 (institutioneel) zal staan is het echter moeilijk aan enigerlei vorm van voorspelling te ontsnappen. Men kan zich daarvoor op weinig anders baseren dan op de huidige ontwikkelingslijnen, hoewel die steeds door onberekenbare elementen kunnen verstoord worden. Naar alle waarschijnlijkheid zal België in 2030 evenwel zijn tweehonderdste verjaardag vieren. Zij het in een (nog) meer confederale en afgeslankte gedaante.

Gezien de huidige crisis in de Europese Unie ziet het er niet direct naar uit dat er nog grote bevoegdheidspakketten naar een supranationaal niveau zullen verhuizen. Ook het ontstaan van een kleine kerngroep van landen, een soort Europese avant-garde, die het voortouw neemt in verdere integratie is twijfelachtig. Aan de andere kant lijkt het op dit moment evident dat verdere zogenaamde communautaire rondes op incrementele en moeizame wijze een grotere autonomie aan de gewesten en gemeenschappen zullen toekennen. Alvast politiek en pers zijn immers onderhevig aan zogenaamde centrifugale of middelpuntvliedende krachten, die het samenleven onder het Belgische dak er niet steeds makkelijker op maken.

Op politiek niveau blijft aan Vlaamse kant een roep weerklinken voor meer bevoegdheden. Terwijl dit vroeger vooral beargumenteerd werd via een typisch nationalistisch discours, dat zich beriep op het bestaan van een Vlaamse natie en identiteit, kwam daar de voorbije jaren vooral een ideologisch meer neutrale bestuurlijke analyse voor in de plaats. Centraal element daarin is de onbestuurbaarheid van België, te wijten aan talrijke en onoverbrugbare verschillen in politieke cultuur en opvattingen tussen noord en zuid. Zo zou de federale regering meer dan ooit ten prooi vallen aan communautaire tegenstellingen waardoor uiteindelijk niet of slecht bestuurd wordt. Tegelijk wordt – enigszins in tegenstelling met het vorige argument - gesteld dat beslissingen steevast ten voordele van de Franstalige partners uitdraaien.

Op het vlak van politieke cultuur in strikte zin, namelijk de manier waarop aan politiek gedaan wordt en de deontologische regels die daarbij gelden, bestaan er inderdaad verschillen in noord en zuid. De nieuwe politieke cultuur, waar bepaalde Vlaamse politici in de jaren '90 mee dweepten, is aan hun Franstalige collega's grotendeels voorbijgegaan. Het Franstalige maatschappelijke landschap is dan ook nog steeds veel sterker gepolitiseerd. Het lijkt er echter op dat excessen zoals in de Waalse huisvestingsmaatschappijen het besef doen groeien dat hervormingen zich ook daar opdringen.

Wat het verschil in opvattingen betreft stelt zich een definitieprobleem. Het begrip 'communautaire tegenstelling', dat homogene fronten van Nederlandstaligen en Franstaligen veronderstelt, lijkt namelijk de laatste jaren nogal breed ingevuld te worden. Het volstaat dat partijen die zich op dezelfde ideologische fundamenten beroepen van mening verschillen over een bepaald dossier om van een communautaire breuk te gewagen. Die verschillen in partijfamilies zijn er wel degelijk, maar zijn ook te situeren binnen een Europese trend. Vanwege de veranderingen die vele (West-Europese) politieke partijen de voorbije jaren ondergingen gaat onder een socialistische, christen-democratische of liberale vlag dikwijls een vrij verrassende inhoud schuil. In vergelijking met een aantal van hun ideologische tegenhangers uit andere landen, waarmee ze in een gezamenlijke Europese parlementaire fractie zetelen, varen de Vlaamse en Franstalige partijen onderling niet zo'n verschillende koers. Zo zijn CD&V en CDH onderdeel van de Europese Volkspartij, waar ook de formatie Forza Italia van Silvio Berlusconi deel van uitmaakt.

Dit neemt niet weg dat die verschillen er wel zijn. Zo houdt de PS er op socio-economisch vlak een iets traditioneel-linkser koers op na dan de sp.a en is de MR over het algemeen op ethisch vlak iets conservatiever dan de VLD, al staan binnen die partijen ook lang niet alle neuzen in dezelfde richting.

Dit kan tot gevolg hebben dat sommige dossiers – althans degene die effectief worden overgelaten aan een parlementaire stemming zonder te bogen op een voorafgaande consensus in de regering – worden goedgekeurd met een grotere meerderheid bij de vertegenwoordigers van de ene taalgroep dan van de andere. Vandaar de stelling van partijen als Vlaams Belang en N-VA dat maatregelen worden gestemd tegen de Vlaamse meerderheid in.

Een vaak geciteerd voorbeeld in dit verband is de goedkeuring van het gemeentelijk stemrecht voor migranten. Dit werd gestemd door een meerderheid van PS, MR, CDH, ECOLO en Sp.a-Spirit. Op drie CD&V-onthoudingen na, stemden de andere Vlaamse parlementsleden tegen. Binnen de paarse regeringscoalitie stond de VLD hierover geïsoleerd wat ertoe geleid heeft dat het dossier aan een vrije stemming in het parlement werd overgelaten. Dit verschil in stemgedrag kan zich echter evenzeer tegen een Franstalige meerderheid kanten. In het dossier van holebi-adoptie staat de MR geïsoleerd. Hoogstens enkele parlementsleden van die partij zijn voorstander van de goedkeuring van het wetsvoorstel. Binnen de paarse regering is het echter vooral de PS die alleen staat met bepaalde standpunten, zoals een algemene sociale bijdrage of een vermogensbelasting, die vanwege tegenstand bij de andere partijen onuitvoerbaar zijn.

Eerder dan om tegenstellingen gaat het dikwijls om verschillende gevoeligheden die onder meer het gevolg zijn van de uiteenlopende politieke en socio-economische context in beide landsdelen: de sterkte van extreem-rechts in Vlaanderen heeft wel degelijk invloed op de standpunten over dossiers rond multiculturaliteit en de hogere werkloosheids- en armoedegraad in Wallonië vormt vruchtbaardere grond voor een traditioneler links discours. Dat deze uitgroeien tot communautaire conflicten en tegenstellingen wordt in de hand gewerkt door het feit dat het politieke landschap volledig opgesplitst is. Doordat politici moeten werken in het enige federale systeem zonder federale partijen kunnen compromissen alvast niet binnen hun schoot ontstaan. Die moeten er dan komen binnen de federale regering, die echter op zichzelf al een compromis tussen noord en zuid is. Dat ligt dan weer aan het gescheiden kiessysteem, waardoor partijen enkel stemmen kunnen halen bij kiezers uit hun eigen taalgroep. Met verdere politieke polarisering tot gevolg. Vermits een kiezer uit de streek rond Luik toch niet voor of tegen Vlaamse partijen kan stemmen is het voor deze laatsten veel makkelijker om over de wapenuitvoer van FN een principieel standpunt in te nemen zonder rekening te houden met de economische gevolgen voor de plaatselijke bevolking. Dit wordt

dan verklaard als een verschil in politieke cultuur (in Wallonië laat men economische overwegingen spelen boven ethische), terwijl vooral een institutionele logica speelt. Na de defederalisering kwam de ideologische dimensie van het wapendossier echter terug boven water op Vlaams niveau. Met name de VLD wees op het economisch belang van de (Vlaamse) wapenindustrie. Tot op heden is er dan ook nog steeds geen strengere Vlaamse wapenwet dan degene die op federaal vlak gelde. Enkel de rapportering werd licht gewijzigd. Het gebrek aan incentives bij politici om verantwoording af te leggen aan kiezers uit de andere taalgemeenschap creëert vooral ook fronten op communautair vlak, waarbij men aan Vlaamse kant tot steeds radicalere eisen wordt gedwongen en elke toegeving daaraan langs Franstalige kant als verraad gezien wordt.

Deze unieke kenmerken van het Belgische federale systeem genereren ook spillover-effecten op andere maatschappelijke actoren, waaronder niet in het minst de media. Als gevolg van het gescheiden kiessysteem zijn politici weinig geneigd hun beleid toe te lichten of standpunten uiteen te zetten bij de media van de andere gemeenschap en zijn die laatste evenzeer minder geneigd om hen daartoe uit te nodigen.

Dat wordt nog eens versterkt door het specifieke mediasysteem waarin journalisten werken. In tegenstelling tot de meeste andere federale (meertalige) landen zijn de media in België nagenoeg volledig op taalbasis opgesplitst. De openbare omroepen zijn volledig autonoom en kennen geen overkoepelende federale structuur meer en ook in hun beheersovereenkomsten staan enkel verwijzingen te lezen naar het uitdragen van de gemeenschapsidentiteit.

Het leidt er toe dat veel – politieke maar ook andere – informatie over de overkant van de taalgrens de lezer of kijker niet bereikt. Franstalige media besteden wat meer aandacht aan Vlaanderen dan omgekeerd maar het blijft beperkt. Zo worden bij opiniepeilingen naar de stemintenties van de Belgische bevolking de resultaten voor de Franstalige partijen op het VRT-journaal meestal niet eens vermeld. Wanneer er wel iets doorsijpelt, gaat het meestal om onrechtstreekse informatie, wat het verspreiden en bestendigen van clichés en stereotypen in de hand werkt.

Ook het focussen op politieke en andere verschillen tussen de landsdelen wordt mede door de media in de hand gewerkt. Het gaat hem daarbij niet – behoudens enkele specifieke gevallen – om juiste of foute informatie. Mediaberichten worden steeds binnen een bepaald referentiekader gebracht. Geconfronteerd met de resultaten van een opiniepeiling naar het oordeel van de bevolking naar de capaciteiten van Prins Filip als volgende koning kan men de nadruk leggen op het feit dat in Wallonië 82 % van de ondervraagden Filip een goede koning zou vinden, terwijl dit percentage in Vlaanderen ‘maar’ 67 % bedraagt. Men kan er echter ook voor kiezen om te stellen dat een ruime meerderheid van de Belgische ondervraagden in de kroonprins een goede koning ziet. Het ene kader is daarom niet beter dan het andere, maar kan wel politiek-maatschappelijk relevant zijn. Het sluit namelijk naadloos aan op de hierboven vermelde zienswijze van bepaalde partijen.

Het gaat hem daarbij ook niet – behoudens opnieuw enkele specifieke gevallen – om een doelbewuste strategie. Het verhaal van de kloof tussen Vlaanderen en Wallonië is ondertussen zo ingeburgerd als dé manier om de Belgische realiteit te interpreteren – onder meer als gevolg van bepaalde politieke discours – dat dit in veel gevallen onbewust gebeurt. Ook wanneer daar weinig of geen reden toe is. Naar aanleiding van de organisatie van het colloquium waarop dit boek gebaseerd is verscheen in Knack een dubbelinterview met Carl Devos en Pascal Delwit over de toekomst van België. Uit het interview kwam een vrij grote consensus naar voren tussen de Vlaamse en de Franstalige politicoloog. Toch stelt de eerste

zin in de inleiding: ‘Ook in de geesten der politicologen lijkt de communautaire scheiding een feit.’ Deze subtiele mechanismen in de berichtgeving worden beïnvloed door maar beïnvloeden tegelijkertijd ook mee de gangbare politiek-maatschappelijke interpretatiekaders.

Minder subtiel is echter de opiniërende berichtgeving en vooral de dagelijkse krantencommentaren. Op één punt zijn deze aan Vlaamse en aan Franstalige kant dikwijls opvallend gelijklopend: ze cultiveren beiden het underdoggevoel van de eigen gemeenschap, die steeds het onderspit moet delven voor de andere.

Aan Vlaamse kant is het symbool daarvoor PS-voorzitter Elio Di Rupo en de hem toegeschreven almacht. In de Franstalige pers is er een onaflatende focus op Vlaams Belang en andere Vlaams-nationalistische partijen die al de andere Vlaamse formaties in hun greep zouden houden. Stereotypering is daarbij nooit veraf. De PS is bij sommige Vlaamse commentatoren zo sterk uitgegroeid tot het symbool voor Franstalig België dat het feit dat de MR evenzeer een belangrijke groep Franstalige kiezers vertegenwoordigt van weinig tel lijkt. Niet onlogisch dus dat wanneer de PS een standpunt verkondigt dat ingaat tegen de Vlaamse consensus (voor zover die al bestaat) men al van een communautaire tegenstelling spreekt, maar ook dat wanneer het woord communautair valt, men meteen naar de PS wijst. Ook dit sluit weer naadloos aan bij het hierboven geschetste politiek discours.

Aan Franstalige kant is men als Vlaams politicus nogal snel separatistisch in de Franstalige beeldvorming. Een institutioneel logische eis als de splitsing van B-H-V verwarren met het einde van België getuigt niet van het grootste inzicht in de Vlaamse gevoeligheden. De separatistische standpunten van bepaalde partijen worden uitvergroot en toegeschreven aan de hele politieke klasse en vervolgens uitgebreid naar ‘de Vlamingen’.

Onterecht, zo blijkt en dat is één van de grote paradoxen in het Belgische verhaal. Hoewel de hierboven geschetste politieke en mediatieke dynamiek het ontstaan van twee uiteenlopende publieke opinies in de hand werkt en het effectieve bestaan ervan ook regelmatig als een fait accompli beschouwd wordt, moet ook dit weer genuanceerd worden. Opnieuw stelt zich een definitieprobleem. Zoals hierboven geschetst, is er effectief voor een groot deel sprake van een verschillende politiek-mediatieke opinievorming aan beide kanten van de taalgrens. Er zijn echter weinig bewijzen dat dit ook effectief leidt tot grondig verschillende opstellingen bij de publieke opinie over belangrijke maatschappelijke thema’s.

Nemen we het thema bij uitstek waar politiek en pers aan beide kanten van de taalgrens grondig over verdeeld zijn, namelijk de communautaire problematiek. De recentste wetenschappelijke studie van het ISPO wijst uit dat maar 16 % van de Vlaamse respondenten ontevreden is met de huidige staatsstructuur. Dit vertaalt zich ook in de etno-territoriale identiteitsgevoelens: iets minder dan de helft van de Vlaamse kiezers voelt zich tegelijkertijd Vlaming én Belg, maar bij de andere helft zijn er meer die zich exclusief Belg noemen dan exclusief Vlaming. Dat de bevolking het nut niet ziet van verdere staatshervormingen, neemt weliswaar niet weg dat politici wel degelijk een antwoord moeten bieden op de fundamentele institutionele problemen waar ze mee geconfronteerd worden.

Het totale gebrek aan draagvlak bij de publieke opinie is echter één van de redenen waarom een opsplitsing van België in twee of meer onafhankelijke staten de komende jaren hoogst onrealistisch en nagenoeg onuitvoerbaar is. Daarnaast is er evenzeer geen politieke meerderheid voor, ook niet aan Vlaamse kant. Moest die laatste er overigens wel komen moet er nog steeds rekening gehouden worden met het standpunt van de Franstalige partijen, dat gezien de socio-economische situatie in Wallonië waarschijnlijk ook niet meteen zal

evolueren. Na een jaar onderhandelen is BHV niet eens gesplitst, laat staan het land. En dan is er nog – last but not least – het Brusselse kluwen.

Zoals gezegd zullen Vlamingen en Franstaligen de komende jaren dus hoogstwaarschijnlijk nog onder de Belgische constructie samen verder moeten. Vanuit die vaststelling zouden politici uit noord en zuid er best aan doen om de fundamenten daarvan eens grondig te herbekijken.

Alleen al vanwege de wijze waarop ze georganiseerd zijn, vormen zowel pers als politici in België structureel centrifugale krachten. Of er bruggen geslagen worden tussen de gemeenschappen hangt volledig af van persoonlijke initiatieven. De structuren moedigen dat allerminst aan, als ze het al niet tegenwerken of verdere polarisatie mee stimuleren.

Ook het wetenschapsbeleid is in grote mate opgesplitst, maar toch slagen Vlaamse en Franstalige academici er nog wel in om contacten te onderhouden, samenwerkingsverbanden te creëren maar ook gezamenlijk na te denken en oplossingen te suggereren voor de impasse waarin het Belgische federalisme voor een deel zit.

Zo stelt een uiteenlopende groep van Vlaamse en Franstalige politicologen en andere academici voor om een federale kieskring in te voeren die een aantal van de hierboven aangehaalde angelen in de politieke besluitvorming en de gebrekkige communicatie tussen de gemeenschappen zou kunnen verwijderen.

Dat is alvast één concrete piste die aangereikt wordt om de constructiefouten in het federale systeem bij te werken. Ongetwijfeld zijn er ook andere. Dergelijke oplossingen kunnen echter enkel tot stand komen als er een wil bestaat bij Vlaamse en Franstalige politici, pers, politicologen en andere maatschappelijke spelers om samen na te denken en in debat te treden over de huidige en toekomstige werking van het Belgische federalisme.

Daarbij moeten aan beide kanten taboes sneuvelen: Vlamingen moeten het woord staats Hervorming niet steeds gelijkstellen met defederalisering en Franstaligen moeten niet bij elke vraag voor meer autonomie meteen roepen dat het einde van het land in zicht is. Dit soort polarisering van de standpunten is echter voor een groot deel eigen aan het huidige institutionele systeem. Om deze vicieuze cirkel te doorbreken is dan ook een belangrijke dosis politieke moed nodig, die nochtans niet gespeend hoeft te zijn van politiek eigenbelang. Niet op zoek gaan naar verbeteringen aan het huidige systeem is namelijk puur masochisme. Wetende dat Vlamingen en Franstaligen naar alle waarschijnlijkheid in 2030 nog onder hetzelfde dak zullen wonen, is het onverantwoord de lekken daarin niet fundamenteel te herstellen.